

ŽVAIGŽDĖ = The STAR.

A LITHUANIAN QUARTERLY PUBLICATION, PUBLISHED BY A. MILUKAS & CO. AT 3654 RICHMOND STREET, PHILADELPHIA, PA. YEARLY SUBSCRIPTION \$2.00, SINGLE COPY 50c.

Gegužės m. -- May, 1940

Kun. Juoz. Žebrys — „Žvaigždės“
Debesylas.

Entered as second class matter at the Philadelphia Post Office under Act of March 3, 1879.

AUTORIAUS PAREIŠKIMAS

Dėliai nerangumo pasižadėjusių bendradarbių negaliu dar spaudinti paskaitų apie New Yorko ir Penssylvanijos valstybių naujokynus. Kad antrojo "Amerikos Lietuviai XIX šimtmetyje" knygų tomo atspaudimas nenušitėtų per daug, dabar spaudinama, kas turėjo būti to tomo pabaigoje — "Musų Spaudos Darbininkų Vargai".

Čia turiu padėkoti padėjusiems šias paskaitas (New Yorke, Brooklyne, Philadelphijoje ir k. skaitytas) sutvarkyti: Lietuvos Spaudos Klubo nariams, redaktoriams: Tėvynės — K. Jurgelioniui, Rimbo — K. Paulauskui, taipgi pp. J. Steponaičiui ir M. Vasiliui; kunigams: J. Karaliui Šenadorije, Ig. Valančiui Philadelphijoje, J. Valantiejui ir Gauronskui — Waterburyje, J. Kasakaičiui Pittstone ir k.

Kun. J. Balvačius — „Žvaigždēs” Gerutis.

**AMERIKOS LIETUVIAI XIX ŠIMTMETYJE.
MUSŲ SPAUDOS DARBININKŲ VARGAI.**

Literatura

Album Pamiątkowy z okazji Złotego Jubileuszu parafii sw. Stanisława K. Chicago, Ill., 1867-1917.

A. a. kun. Juozas Žebrius. Parašė J. B. Išleido autorius. Spausdino "Tėvynė," 1915, New York, N. Y.

1891-1916 Album Jubileuszowy parafii sw. Stanisława, New York, N. Y. (naujos šventynės sukaktuvėse).

Amerika arba rinkinys ivairių faktų ir tt. surinkta V. K. Račkausko, "Tėvynės" redaktoriaus. "Jaunosios Lietuvos" leidinys. Spausdino "Tėvynės" spaustuve, New York, N. Y., 1915.

Amerikos Lietuviai Katalikai ir jų Parapijos (1911 savaitraščio "Žvaigždės" N15, Philadelphia, Pa.).

Amerikos Lietuvių Katalikų Metraščių 1916 m. Tvarakė ir redagavo kun. P. Lapelis. Išleido Lietuvių Katalikų Spaudos Draugija. "Draugo" spauda, Chicago, Ill. Raštas "Kai kurios Lietuvių Katalikų Parapijos Amerikoje."

Amerikos Lietuvių Kronika, 1808—1903. Tė kun. A. Miluko paskaitu. Pranaičių Julės leidinys. "Žvaigždės" spauda, Philadelphia, Pa., 1931.

Amerikos Lietuvių parapijų 1929 metų statistika (kun. Draugello sutraukta)—"Tiesos Kelija," Lietuvos kunigų organe. Kaunas, 1936.

Amerikos Lietuvių R. Katalikų Susivienijimo Istorija 1886-1936. Parašė prof. kan. F. Kemešis. Išleido Am. L. R. K. Susiv.

Apžvalga — Žemaičių ir Lietuvos Apžvalga. Katalikiškas Laikraštis, išleidžiamas draugijos miļėtojų savo brolius artojus dėl naudos visiems Žemaičių ir Lietuvos Katalikams. Tilžėje, 1890. Kasztu ir spaustuve O. V. Mauderode.

Atsisaukimas i Lietuvininkus viso swieto. Asz ir Lietuva. (New York, 1885, Jono Szlupo raštas.)

Auszra—Laikrasztis isleidžiamas Lietuvos mlėtojų, Tilžėje spausdinta už pinigų skaititųjų "Auszros" pas O. V. Mauderodę 1883, 84, 85 ir 86.

"Bostono Lietuviai ir Jų Draugijos Pamario Keleivio (kun. J. Žebrio) raštas 1895 m. "V. L. (p. 180).

Catholic Directory Šiaurės Amerikos hierarchijos metraštis.

Corpus Juris, a complete and systematic statement of the whole body of the law, edited by W. Mack, L.L.D. American Book Co. New York, 1931.

"Dirva," savaitinis laikraštis, leidžiamas Ohio Lietuvių Spaudos Bendrovės Cleveland'e, Ohio (6820 Superior Ave.) nuo 1915 metų.

"Dvasiški reikalai didžiojo New Yorko (valstybės) Lietuvii." Kun. J. Žebrio raštas. '95 "V. L.," p. 288-289.

Dziennikarstwo Polskie w Ameryce i jego 30-letnie dzieje. Opracował Henryk Nagiel, Chicago, 1894.

The Encyclopedia of the Social Sciences. The Mac-Millan Co., New Yor, 1937.

Gazietą Lietuviszka, Rasztas paszwestas del Lietuvnikų Amerikoje, 1879 New York. Iszduotojas M. Twa-rauckas.

„Garsas, laikraštis paszwestas mlėtojams tėvynės Lietuvos", savaitraštis leidžiamas Tamo Astramsko, ējo Shenandoah, Pa. nuo 13 d. spalii 1892 iki rugsėjo mėn. 1894.

Garsas, Lietuvii Romos Katalikų Susivienijimo Amerikoje organas, ējęs Brooklyne, dabar Wilkes-Barre, Pa.

Historya Polska w Ameryce. X. Waclaw Kruszk. Milwaukee, Wis. Drukiem Spolki wydawniczej Kuryera, 1905-8 (13 tomų).

History of the United Mine Workers of America, by Evans Chris. Indianapolis, 1918--920 (2 tomai).

The History of Trade Unionism, by Webb, Sydney & Beatrice. London, 1920.

A History of American Mining, by T. D. Rickard. New York, 1932.

Instatai Brolystės Lietuvii Neprigulmingų Ukėsu Kliubo New Britain, Conn. Uždėtas 7 d. vasario, 1897

m. So. Boston, Mass., spauda "Keleivio," Broadway, 1913.

Jaunatvė—gyvenimo pavasaris. Rinkinys biografiškų bruožų iš gyvenimo Dr. J. Šliupo. 1927 m. Spaustuvė "Titnagas," šiauliai.

Ką lenkai apie lietuvius rašo ir kur yra teisybė—kun. A. Burbos raštas '95 m. "V-bės L." 12-oje numeriu—pradžia N34 (p. 403), pabaiga N43 (p. 512).

Kun. J. Kuro Atsiminimai. Užrašė Kun. Dr. M. Ražaitis. 1937 m. "Amerika" (pradžia balandžio 9-os d. laidoje—iki birželio mėnesio).

Liber Parochiae Lituanorum S. S. Trinitatis in Wilkes-Barre, Pa. (kun. Burbos rankraštis W.-B. parapijos archyve).

"Lietuwiszskasis Balsas." Tas laikraštis yra turtu Lietuvos mylėtoju. Redytojas Jonas Szlupas. Iszeina du syk ant mėnesio. Adresas: Jonas Szlupas, 43 Spring Street, New York." Pradėjo eiti 1885 m.; 1887 m. ėjo mažyčių knygelių pavidale sykį į mėnesį ir rečiau. 1888 metais perkeltas Senadorin, kur 1889 m. pradžioje sustojo ėjęs.

Lietuviskieji Rasztai ir Rasztininkai. Raszlaviszka peržvalga parengta Lietuvos mylėtojo. Kasztai Baltimorės, Md. L. M. Draugystės. Tilžėje 1890.

Lietuviai Amerikoje. Parasze Jr. Jonas. Plymouth, Pa., 1899. Spaustuvėje "S. L. A."

"Lietuvių Balsas į jaunąją kartą Lietuvos didžponių, dvarponių ir bajorų," redakcijos vardu raštas (parašytas A. Jakšto), 1903 m. "Dirvos-žinyno" N1.

„Laisvoji Mintis“, mėnesinis Iliustruotas Mokslo ir Literatūros Laikraštis, išleidžiamas Bendrovės „Laisvoji Mintis“, Chicago, Ill. ir Scranton, Pa. N. 16. 1911 m. pasirašo Manager A. Olszewski, 3252 So. Halsted St., Chicago, Ill.

Lietuviai! ar gerai keliais žengiamo priekyn? Nuosirdus atsiliepimas į lietuviškąją visuomenę Dr. Jono Šliupo. Shenandoah, Pa., spauda "Darbininkų Vilties," 1907 m.

"Lietuvių Kollonijų Istorija Amerikoje raštas, 1923, "žinyne," išleistame Amerikos Lietuvių Rymo Katalikų Kunigų Sąjungos.

"Maskoliški Laikraščiai" (Graždanin) apie Amerikos Lietuvius," 1898 m. "Garse Am. L.," N10-12.

Medžiaga Amerikos Lietuvių Bibliografijai, Pranaičių Julės raštas 1923 "Žvaigždės" Nol ir 9.

The Miners' Freedom, by Goodrich, Carter. Boston, 1925.

John Mitchell the Miner, by E. Gluck. New York, 1929.

Motinėlės Draugija. Kun. A. Miluko paskaita. Pranaičių Julės leidinys, "Žvaigždės" spauda. Philadelphia, Pa., 1932.

Newarko lietuvių parapijos fin. sekr. knygos: "Su pamaczu Pono Diewo ir su noru Draugistes Szwięto Jur-glo Prasidelo parapija Lietuwiszka Newarkie N. J. po wardu Szwečcausios Szyrdles Pono Jezuso Miatuosie 1894 30 diena moiaus. Knięa užwesta per sekr. fin. A. K. Sweetra."

Padėjimas Lietuvių Tautos Rusų Viešpatystėje. Grafo Lelivos sociologiskas pailsinys. Vertė A. Kaupas. Iš-leista kasztails kun. A. Miluko, Garso Amerikos Lietu-vių spaustuvėje, Shenandoah, Pa., 1896.

Paminėjimas 35 metų sukaktuvių nuo įsteigimo šv. Juozapo Lietuvių Rymo Katalikų parapijos Mahanoy City, Pa., rugsėjo 30 d., 1923.

1888-1923. Paminėjimas 35 metų sukaktuvių nuo įsteigimo šv. Juozapo lietuvių parapijos Mahanoy City, Pa.—šv. Juozapo parapijos istorija.

Pergyventos Valandos (Karovjaus Laiškai). Parašė K. A. K(aupas). Lėšomis Lietuvių Katalikų Tiesos Draugijos ir ir Lietuviškų Kunigų Amerikoje. "Žvaigž-dės" spaustuvėje, Shenandoah, Pa., 1906.

Pirmieji Amerikos Lietuvių Profesionalai ir Kroni-ka, t. 1 ir 2. Iš kun. A. Miluko paskaitų. Pranaičių Julės leidinys, Philadelphia, Pa., 1931.

Pittstono Lietuvių Istorija, išleista minint Lietuvių Romos Katalikų švento Kazimiero Parapijos įkurimo 50 metų sukaktį (1885—1935). Išleista šv. Kazimiero parapijos lėšomis, 1935 m.

Suskaita arba Statistika visų lietuviszkų knygy at-spaustų Prusuose nuo 1864 iki pabaigos 1896 metų. Surašė A. Jonas Zanavykutis (sk. Angrabaitis.—Red.).

„Saulė" ėmė eiti 1888 m. iškart kaipo savaitraštis, paskiaus du kart savaitėje. Leidėjas D. T. Baczkauskas, 439 W. Pine St., Mahanoy City, Pa.

Saulės Kalendorius, 25 m. sukaktuvėse (1888—1913).

"Skaitlius draugysčių liūdijs apie tautišką gyvumą Connecticut'o lietuvių." Mažučio raštas ('95 "V. L.," p. 250-251).

Spisok Litovskich i drevne-prusskich knig, izdannyh s 1553 po 1891 god. Priloženije k "Sborniku bibliografičeskich materialov dla geografii, etnografii i statistiku Litvy." Sostavil S. J. Baltramaitis. S. Peterburg, Tipografija V. Bezobrazova, 1892.

Suskaityta arba Statistika visų lietuviškų knygų atspausdintų Amerikoje nuo pradžios Lietuviškos Amerikon emigracijos iki 1900 metų. Suraszė Jr. Jonas. Kasztais fondo Liet. Parodos Paryžiuje. Plymouth, Pa., 1900 m.

Susivienijimo Lietuvių Amerikoje Istorija, išleista S. L. A. lėšomis, "Tėvynės" spauda, 307 West 30th St., New York, N. Y.

Šv. Pranciškaus Lietuvių Parapija. 30 metų sukaktuvėms paminėti.

Spaudos Laivys ir Amerikos Lietuvių Organizuotės Sukaktuvėse. Antra laida, Pranaičiu Julės lėšomis, A. Milukas & Co., Philadelphia, Pa., 1926.

Šv. Kazimiero Seserų Kongregacija (Mt. Carmel'io parapijos 40 m. sukaktuvių paminėjimui). Parašė Kun. Dr. J. B. Končius. Mt. Carmel, Pa., 1932.

Tėvynė, savaitinis laikraštis, leidžiamas Susivienijimo Lietuvių Amerikoje, eina iš New Yorko (307 W. 30-th St.), nuo 1910 po šiai dienai. Pradėjo eiti iš Bostono, Mass., 28 d. sausio 1908, V. Jokubyno redaguojama iki 1911 m. Paskui apie metus jos redaktorium buvo Vidikas (Taurus) ir V. K. Račkauskas iki 1918 m., šio įpėdiniais buvo P. Purvis ir S. E. Vitaitis, kurs ir dabar eina redaktoriaus pareigas.

Trumpa Peržvalga Lietuvystės Darbų Amerikoje 1892 metuose (Kun. A. Burbos 96 puslapių knygelės, atspausdintos J. Paukščio spaustuvėje).

Trumpa Hartfordo Lietuvių Kolonijos Istorija, 1923.

U. S. Coal Commission, Report 68th Congress. Senate Document 195, 5 vols., 1925. Coal Miners' Struggle for Industrial Status, by Suffern, New York, 1926.

The United Mine Workers of America as an Economic and Social Force in the Anthracite Territory, by Walsh, W. J. Washington, D. C., 1931.

LIETUVOS
NACIONALINĖ
M. MAŽVYDO
BIBLIOTEKA

Užstanawyimai Prowu Lietuwiszkos Taworszczystes Broliszkos Pamaczes po wardu szw. Juozapo Apekuno Pannos Marijos, Patrono musu lygos ir smerties. Uždėtos Williamsburge, 1886. Drukarne "Wienibe Lietuwniku," J. Paukszčio, Plymouth, Pa., 1887 (15 pusl.).

„Viltis“, lietuviszkai tautiszkas, darbininkiskas laikraštis. Iszeina kas subata Shenandoah, Pa. Iszduotojas ir rėdytojas V. Stagaras. Pradėjo eiti 4 d. vasario 1899 m. 1900 metais „iszdavėjas ir rėdytojas V. J. Stagaras ir J. Montvila“. Sustojus eiti 1901, atgijo 1907 kaipo „Darbininkų Viltis“ V. Šliakio leidžiama iki 1914 metų.

Varpas, literaturos, politikos ir mokslo mėnesinis laikraštis. Metas I, 1889. Iszduodamas kasztu Susivienyjimo Lietuvos intelligentų. Atsakantis rėdytojis Martynas Jankus pas E. Weyerį Tilžėje (ėjo Prusuose iki spaudos atgavimo).

„Vienybės“ metraštis 1926 metams.

1895—1935 40 metų Jubilejaus atmintis. Elizabetho N. J. Lietuvių Rymo Katalikų šv. Petro ir Povilo parapijos sukaktuvių leidinys.

„Vienybės Lietuvninkų“ 25 metų sukaktuvių jubilėjus (1886—1911), Brooklyn, N. N. 1911.

World's Popular Encyclopedia. The World Syndicate Publishing Co., Cleveland, O., New York, N. Y.

1923 m. Žinynas. Iszleido Am. Liet. R. K. Kunigų Sąjunga (Red. kun. Bartuška).

MUSŲ SPAUDOS DARBININKŲ VARGAI.

I

I. "Pasaulio Lietuvis" perdėti aiškinimai apie Olševskio leidinius. Pats Olševskis apie savo veiklą. Tikros žinios apie leidėją bankininką Tananevičių.

Šių metų (1939) žurnalo "Pasaulio Lietuvis" (N57)

A. Visvalda rašte "Varpo' ir Adomaičio-Šerno sukaktį minint" rašo:

"Šiomet švenčiame, be kitų, dar vieną didelį ir svarbų mūsų tautai, butent, 'Varpo' jubiliejų. Jo įsteigimas Lietuvai buvo tikrai išganingas darbas. Jo gausumas sujudino apsnudėlius ir pažadino tautą naujiems žygiams. 'Varpas' praskynė kelią mūsų tautos laisvei... Minėdami 'Varpo' sukaktį, kartu minim ir Adomaičio-Šerno 80 metų gimimo sukaktį. Adomaitis-Šernas atliko pareigas ne tik prie 'Varpo,' bet jis 27 metus užjuryje dirbo, kaip lietuviybės saugotojas ir gaivintojas. Tad truputėlį šių sukaktuvių proga pažvelkime į jo nueitąjį kelią.

(Adomaitis-Šernas Juozas gimęs 1849 metais Lukšių valsčiuje.)

"...Susirinkime pas Lozoraičius, Pilviškiuose, Šernas išrenkamas 'Varpo' redaktorium. 1890 m. persikelia į Prusus ir apsigyvena Ragainėje pas Preišus... (Olševskio pakviestas) Amerikon atvyko ir pradėjo redaguoti 'Lietuvą' nuo 50 numerio...

"Adomaitis, budamas jau subrendęs, išlavintas, užsi-
grudinęs žurnalistas, buvo pirmas toks kulturingas laikraščio redaktorius. Čia jis, laisvoje šalyje, pajuto visą savo energiją, galią, polėkius.

"Jis nesitenkino vien laikraščio redagavimu, bet ėmėsi plataus rašytojo, mokslininko—populiarizatoriaus darbo. Jis tais laikais parašė ir Lietuvos istoriją, kuri buvo išspausdinta milžinišku, iki tol lietuvių kalba negirdėtu, tiražu—50,000 egzempliorių (?—Red.). Jis užpildydavo savo rašiniais ir didesnę tos pačios "Lietuvos" dalį. Jo straipsniai įvairūs. Jis parašė ir daug storų veikalų, kurie šiandien jau bibliografinė retenybė..."

Kaip paprastai mūsų rašytojai, minėdami amerikiečius tankiai iškrypsta iš taisybės vėžių. Ir p. Visvalda atranda šerną parašius "Lietuvos Istoriją," kuri buvusi "išspausdinta milžinišku—50,000 egzempliorių—tiražu..."

1923 metais "Žvaigždės" redakcijai leidžiant jubilėjinį gruodžio mėnesio numerį—"Aušros 40 metų sukaktuvėse," redaktorė p-lė J. Pranaičiūtė parupino raštą apie "Amerikos Lietuvių Leidėjus," kurio skyriuje—"Antanas Olševskis"—pakartota paties "Lietuvos" leidėjo raštu paduotas jo leidinių sąrašas ir tiražas. Esą—

"Knygų leidimas Olševskiui kainavęs per 150,000 dolerių. Apie 52 knygas yra išleides po 4,000 egzempliorių; didžiumai gi knygų padarė taip vadinamas elektrotipijas, kas lėšave į 70,000 dolerių. Geriausiai platinesi knygos "Kaip Rašyti Laiškus" ir "Sapnininkas," kurių išėje po 12,000 egzempliorių. "Rankvedžio Angliškos Kalbos" buvo atspausa nuo elektrotipijų dešimts tukstančių. "Lietuviškai-Angliško Žodyno" ir kelių šerno verstu knygų, buvo atspausdinta 8 laidos po 1,000 egzempliorių. "Istorijos Suvienvtų Valstijų," "Hygienos" ir Nėrio "geografijos" po 6,000 egz." (p. 233).

Knygas ir laikraštį "Lietuvą" beleisdamas Olševskis neteko viso savo turto—spauštuvės, namų ir savo "banko," kuriame vietos lietuviai buvo sudėję į 600,000 dolerių depozitų... (p. 229).

Zmonės "nevien jo (Olševskio) leidžiamą laikraštį ('Lietuvą') skaitė, bet ir savo pinigus pas jį padėdavo. Per keletą metų tokių pinigų susirinko keliolika tukstančių dolerių... 1906 m. Olševskis įsteigė 3-jų aukštų murinį namą... ir čia įrengė didelį banką, kurio depozitai siekė arti milijono dol. 1913 m. Tame name ir šiandien tebėr tas pats bankas,, Olševskio perorganizuotas 1917 į valstybinį, vardu Universal State Bank" ("Aušros 40 m. Suk." p. 228). Šis bankas garsiai subankrutijo 1932 metais, tukstančius lietuvių suvargindamas.

1923 metais leidėjas A. Olševskis nieko nežinojo apie šerno "Lietuvos Istoriją," kurios, sulyg A. Visvalda, buk jis išleides net 50,000 egz. Tą patį nežinojimą

parodė jis (A. Olševskis) ir 1933 metais, kuomet jam pagerbti išelsta brošiura "Antanas Olševskis ir 'Lietuva'." Leidinys A. Olševskio 70 m. sukakties proga. Redagavo Petras Jurgėla. Išleido ir išspaudino J. J. Bachunas, Tabor Farm, Sodus, Michigan, U. S. A."

Tosios brošūros skyriuje "Antano Olševskio gyvenimo apžvalga ir nuopelnai Lietuvių tautai" su mažiausiais detaliais aprašyta leidėjo Olševskio veikla nuo 1889 metų; kaip jis mokinosi literas rinkti, kaip dirbo Čikagos lenkų spaustuvėje, kaip buvo pradėta leisti "Lietuva," kaip tą laikraštį vėliaus paėmė nuo įkurėjų savo globon A. Olševskis ir tt. Be daugelio kitų raštų toje brošūroje yra išvardinti ir visi Olševskio leidiniai, bet niekur negalima surasti p. Visvaldo išsvajotos šerno "Lietuvos Istorijos."

Ant puslapio 17-tojo, kur kalbama vien apie "knygų leidėją ir platintoją" skaitome:

"...Knygų laidos didumas pareldavo nuo knygų rinkos. Tad visų didžiausios laidos (net 20,000 egz.) susilaukė viena knyga pagal prietaringosios mūsų liaudies reikalavimą, butent 'Lietuviškas Sapninykas'... Ta visa laida buvo išparduota... Dar ir šiais laikais važinėjantieji puikiais automobiliais ir kulturiniuose patogumuose gyvenantieji, betgi sapnų 'pranašavimais' tikintieji mūsų tautiečiai mėgsta vartyti senuosius sapnininkus. Kai nuplyšta, perkasi naujus. Tad 'Naujiečių' redakcija, kuri 1925 m. atpirko žlugusios 'Lietuvos' redakcijos turta ir tarp kitko minėto sapnininko puslapiu plokštes (klišes), ir toliau tebeleidžia 'Lietuvišką Sapninyką' tą pačia senoviška lenkiška rašyba..." (p. 17). (NB. Brošūros redaktorius visų Olševskio leidinių titulus rašo "nauja lietuviška" rašyba.—A. M.)

"Gyvenime nieko nėra pastovaus"—tęsia savo pasakojimą "Pasaulio Lietuvio" korespondentas—"viskas keičiasi, pasikeitė ir šerno gyvenimas. 1916 metais 'Lietuva' pereina į kitas rankas ir netrukus žlunga. Šernas, išėikvojęs visas savo jėgas, pasilieka be darbo, o greit ir be duonos karnio... Tada šernas atsimens Lietuvos elgetas, jų sunkią dalią ir pats ištiesia į praeivius ranką. Taip kartą netoli Čikagos priemiesčio jis policijos buvo rastas apalęs. Patikrinus dokumentus, policija rado, kad šernas-Adomaitis gimęs Lietuvoje 1859 metais, paskelbė apie tai laikrašty, o jį patį pa-

guldė į ligoninę. 1922 m. rugplučio mėn. 5, d. apleido svetingąją Amerikos padangę ir šį kartą jau amžinai.

"Nors jis ilgėjosi savo tėvynės, jos žydinčių laukų, bet jo kaulus priglaudė laisvoji Amerikos žemė. Amerikiečiai lietuviai jį į amžino pilsnio vėtą palydėjo su didelėmis iškilėmis. Ne vienas praeivis stebėjosi ilga automobilių virtine, vainikais ir galvojo, koks čia milijonierius laidojamas? Tačiau, tai buvo paskutinė ne milijonieriaus, bet elgetos, nenuilstamo lietuvio spaudos darbininko ir varpininko Adomaičio-Šerno kelionė!..."

Daug, labai daug tukstančių dolerių "Lietuvos" leidėjo A. Olševskio, paaukotų lietuviškiems leidiniams, velniui sunyko. Nemaža grašio tokiems leidiniams sudėjo ir iš jo atpirkusie tą išleistuvę Bačiunas su Pajausku 1917 metų birželio mėnesyje ir "atstačiusie redaktorių senuką Šerną," kuomi "visuomenė labai pasipiktino" ('26 "Vien. Met. p. 66). Jiems prisiėjo 1920 m. geg. 7 d. palaidoti tą laikraštį (ib. p. 75) ir be abejojimo anuomet buvo "pasipiktinę," nes lietuviška visuomenė nemislėjo išpirkti nei mažos jų išleistuvėje sukrautų knygų dalelės.

Apie savo vargus, saugojantis, kad nenuėjus kitų privačių bankininkų pėdomis, pasakoja Olševskis viršminėtoje brošūroje "Antanas Olšauskas ir Lietuva":

"Viskas gerai čjo, kol B. K. Balutis nebuvo pakvies-tas 'Lietuvos' redakcijon. Šernas laikraštį duodavo vietos socialistiškiems raštams. Naujasis redaktorius tokių raštų nedėdavo... Balučio vedamai 'Lietuva' nusigrėžus nuo socializmo, Chicagos lietuviai socialistai ėmė keršyti Olšauskui, kuris Balutį pakvietė ir laikraštį leido... Olšauskas pradėta vaizduoti kaip nieko nevertas žmogus, kad jo bankas yra tik šmugelis ir tt... Žmonės pradėjo imti savo pinigus ir dėti į valstybinius bankus. Kai kurie bankai užsidarinėjo..."

"Matydamas tai, Olšauskas 1916 m. pradėjo organizuoti valstybinį banką. Tokio banko įsteigimui reikėjo 200,000 dol. Tuo tikslu Olšauskas kas vakarą šaukda-vo lietuvių susirinkimus ir siūlydavo jiems busimo val-

stybinio banko akcijas pirkti ir jau buvo išpardavęs jų už 40,000 dol. Bet žmonės reikalavo savo įdėlių... Tuomet banke indėlių buvo 600,000 dol., o Olšauskas turėjo tik 100,000 dol., kiti pinigai buvo išskolinti...

“Olšauskas turėjo parduoti visus savo paskolų įkaitus, drabužių ir baldų parduotuves ir laikraštį su spauštuve. Iš šito visko surinko 200,000 dol. Be to turėjo 100,000, tad sudarė tik 300,000 dol.—pusę kiek reikėjo indėlininkams atmokėti...

“Olšauskas labai kankinosi. Pagaliau sumanė susaukti visus indėlininkus ir pasiulyti jiems išmokėti pusę pinigais, o už antrą pusę duoti jiems visų savo namų įkaitus. Indėlininkų buvo arti 4 000, vienoj salėj visi netilpo, tad Olšauskas turėjo daug sueigų šaukti ir prašyti, kad priimtų jo siulyjamą. Jis išgirdavo šauksmus: “Žalty, sučdei mūsų pinigus...” Pagaliau jie sutiko... Olšauskas liko be turtų, jam dar atliko tik 3,000 dol.... Valstybinis bankas suorganizuota vardu Universal State Bank. Olšauskas su savo advokatu nuvažiavo pas valstybės auditorių. Šis pareikalavo, kad banką vestų patyręs bankininkas... Antoni senas (valdžios priimtas) su Elijošium ir Bagdžiuunu vedė banko reikalus, o Olšauskui skirtas paprasto tarnautojo darbas... Kilo intrygos prieš Olšauską... Matydamas tai ir patyręs nepelnytą panieką ir skriaudą po 24 metų darbo, Olšauskas pats pasitraukė...” (p.15-16).

* ♦ *

Kuomet Olšausko vargai darėsi nepakeliami ir jis ėjo prie liepto galo, užbaigė savo veiklą ir kitas Chicagos lietuvius leidėjas bankininkas. Viršminėtose “Aušros 40 m. Sukaktuvių” knygoje “Amerikos Lietuviai Leidėjai” rašto autorė rašo:

“1899 m. pradžioje kun. M. Kraučunas, Chicagos šv. Jurgio par. klebonas, pradėjo leisti savaitraštį ‘Katalką.’ Pa kelių metų tas laikraštis pavestas vietos privatiui bankininkui J. Tananevičiui. Šis paskui labai garsiai ir labai kenksmingai lietuvių visuomenei subankrutijo su savo banku 1916 m. Nuteisto kalėjiman

už malversaciją su žmonių pinigais Tananevičiaus istorija nesinori teršti sukaktuvių knyga" (p. 231).

Šitasai leidėjas prie laikraščio leido ir knygas. Jo brolio, globojančio jo leidinius, gan ruimingoje kraututuvėje 1933 m. mačiau daugybę neišparduotų leidinių. Kaip kitur, ir čia prašiau nors jų titulų sąrašo, bet iki šiol dar laukiu.—A. M.)

Abiejų tų dviejų leidėjų sudėtas į neišparduotas knygas kapitalas viršijęs 100,000 dolerių.

* ♦ *

1940 m. "Tėvynės" No. 3 tilpo jos redaktorius Kl. Jurgelionio ilgokas raštas "Prisiminimai iš aukso gadynės lietuvių raštijoje apie Joną Tananevičių ir svieto neteisybes". Autoriui leidus pakartojau čia kelioliką sakinių iš tos advokato gynėjo sumaniai parašytos J. Tananevičiaus apologijos:

Kada pasibaigė Enciklopedijos rengimo, redagavimo ir rašymo darbas, Antanui Olševskiui nusitarus jos nebeleisti, ir mudu su Antanu Laliu tapome bedarbiais, Jonas Tananevičius, per dešimtį su viršum metų konkuravęs su Olševskiui laikraščio, knygų ir pinigų leidimo biznyje, baigė statyti didelį ir puikų namą ant kampo 33-čios ir Morgan gatvių, už dviejų blokų nuo tokio pat Olševskio namo. Jonas Tananevičius niekad nebandė perdaug pralenkti Olševskį, bet pralenkti jį nors šiek tiek buvo didžiausia jo ambicija...

Mes su Laliu matėme tą naują Tananevičiaus namą, tą puikų banką su marmuro pagražinimais, boso ofisą su brangiomis sėdynėmis, ir spaustuve su naujomis mašinomis, bet mums į galvą neatėjo nueiti pas Tananevičių ir pasiklausti, ar jam kartais nereikėtų ir naujų redaktorių... Tananevičiai po ilgo laiko atėjo pas mane. Stasys Tananevičius buvo pirmutinis, kurs užvedė su manim pertraktacijas dėl pagaminimo

pilno lietuviškai-angliško žodyno. Tas pertraktacijas baigėme su Jonu Tananevičium... buvo sutikta, kad Jonas Tananevičius užmokės man \$800 tuojaus kaip tik jam įteiksiu žodyną rankraštį, o kai žodynai bus išleisti ir iš jų pardavinėjimo apsimokės spauda, Jonas Tananevičius dar sutiko duoti man mažutį honorarą nuo kiekvienos parduotos knygos...

...Po dviejų mėnesių darbo aš tikrai žinojau, kad suderėtam žodynui pagaminti reiks bent pusantrų metų, ir tai jeigu dirbsiu po aštuonias valandas kasdien. Tuomet tik man atėjo klausimas, iš ko gi aš per tą laiką gyvensiu ir savo šeimyną penėsiu. Jeigu rašysiu žodyną beagентаudamas apdraudos kompanijai, tai žodynui negalėsiu pašvęsti po aštuonias valandas į dieną ir jo negalėsiu baigti nei į trejetą metų, gal nei į penketą. Pinigai už žodyną man buvo pažadėti tik kuomet rankraštis bus įteiktas. Po penketo mėnesių, prasiskolinęs grosernei už valgius ir namų savininkui už rendą, susirišau stirtą žodyno rankraščių ir nuėjau pas Tananevičių...

...Aš galėjau pasiskolinti iš Tananevičiaus banko \$200, pasirašydamas "judgement" notą tai sumai ir užstatydamas bankui prikergtą rankraščio dalį. Pasakyta—padaryta. Aš gavau du šimtu dolerių, o mano rankraštis nuėjo gulėti į nesudegamas Tananevičiaus banko skrynias. Jis niekad iš jų neprisikėlė.

Tie du šimtai dolerių ne ką teužlopė. Kada apsimokėjau užvilktą rendą ir už suvalgytus groserius, mano kišenius vėl buvo labai lengvas. Rupestis apie pragyvenimą visiems metams, kuriais žodyną turėsiu rašyti, jeigu kaip, pasidarė dar didesnis. Šią padėtį Stasys Tananevičius geriau suprato už Joną. Jis pakvietė mane dirbti "Kataliko" administracijoje ir davė man šiokią tokią savaitinę algą. Administracijoje dirbau kaipo Stasio Tananevičiaus padėjėjas, o žodyną toliau rašiau vakarais namie.

Kada Tananevičius perkėlė savo visą biznį su banku iš mažo seno namuko anapus Morgan gatvės į naują didelį namą su įspudingomis banko patalpomis ir nedegančiomis geležinėmis spintomis, žmonių depozituotų pinigų pas jį buvo gal ne daugiau kaip \$150,000. Apie dvylika metų prieš tai bankinį biznį su visu "Kataliku" arba "Kataliką" su visu bankiniu bizniu Jonas Tananevičius buvo įsigijęs iš šv. Jurgio parapijos klebono kunigo M. Kriaučiuno... Bankinis Tananevičiaus biznis naujame name į metus padvigubėjo, o į du patri-gubėjo. Jono brolis Mikas Tananevičius turėjo bankelį ties 18-ta gatve ir to bankelio depozitai ėjo į "didįjį" banką. Tananevičius pats su savo šoferiu važinėjo po miestą ir vežė bankan depozitus iš lietuviškų krautuvių ir karčiamų... Joną Tananevičių dažnai buvo galima matyti karčiamose, linksmai juokaujant su žmonėmis, ir lietuviai karčiarninkai (po kunigo Kriaučiuno) buvo geriausi Tananevičiaus banko rėmėjai. Iš savo pusės Jonas Tananevičius buvo geriausias lietuvių karčiarninkų ir kitų biznierių draugas. Kada tik jiems reikėdavo pinigų, jis jiems paskolindavo, nesiklausdamas kada atiduosi.

Buti bankieriu tuomet kiekvienas galėjo, jeigu tik susirado kvailių, kurie patikėjo jam savo pinigus. Todėl Olševskio ir Tananevičiaus pėdomis Chicagoje pasekė keletas kitų lietuvių... Buti privatiu bankieriu įstatymais tuomet nebuvo draudžiama.

Nei Tananevičius, nei Olševskis nei kiti lietuvių bankieriai neturėjo mažiausio supratimo kas reiškia buti bankieriu ir kaip tuos žadamus nuošimčius ir nuošimčius ant nuošimčių depozitoriams galima uždirbti... Prisirinkę nuo žmonių pinigų lietuvių bankieriai tikrai nežinojo ką su jais daryti. Bet apie tai jie ilgai galvos nesuko. Olševskis depozitorių pinigais pradėjo namus statyti, ir visi namai buvo jo asmeninė

nuosavybė. Jonas Tananevičius gyveno pulkiuose kambariuose naujame banko name. Rezidencijos jis sau nestatė, bet savo broliui nupirko namus Emerald gatvėje. Vietoj namų statybos supirkinėjo lotus Chicago priemiesčiuose: Riverside ir Morgan Park. Depozitorių pinigus jis noriai skolino kitiems: karčiamninkams, biznieriems, savo broliams ir giminėms...

Tananevičius ir Olševskis subankrutijo abu apie tą patį laiką 1916 metais. Bankrutų teisme pasirodė, kad ir Olševskis ir Tananevičius turėjo maždaug po \$600,000 depozitorių pinigų. Abu bankieriai pinigus suvartoję buvo maždaug panašiai: pirmiausia bankų namams, paskui rezidencijoms, lotams, paskui kitiems investmentams. Tik Tananevičiaus buvo išskolinta apie \$130,000 ant vekselių be užstato—karčiamninkams, biznieriems, savo giminėms.

Antanas Olševskis laimingai pabaigė savo reikalus bankrutų teisme, ir jam kriminalio teismo neteko matyti.

Bet Jonas Tananevičius buvo kriminaliai apkaltintas, areštuotas, teistas, nutelstas ir pasodintas trims metams kalėjiman.

Teisiant Tananevičių, labiausia buvo svilinta jam už išskolinimą tarp \$130,000 ir \$200,000 ant notų be užstato. Buvo parodyta, kad bankrute teisme resyveris už tas visas notas litigacijoje galėjęs gauti vos \$400. Bet toks notų pardavimas buvo susispietusių apie bankrutų teismą juodvarnių darbas. Tos notes buvo vertos daug sykių daugiau. Jos buvo vertos pilnos sumos—\$130,000. Aš tą patyriau daug vėliau, jau po to kaip Jonas Tananevičius buvo išsėdėjęs kalėjimo. Mat, tarp tų parduotų notų buvo ir mano nota sumai \$200... Tą notą dabar turėjo žydas, kurs visas tarp \$130,000 ir \$200,000 vertės notas nupirko už \$400. Su procentais mano uždirbti ir pradirbti \$200

jau pavirto į \$350. Žydas reikalavo, kad aš tą notą tuojau apmokėčiau. Aš reikalavau, kad jis sugražintų man bent mano užstatytą žodyną. Jis žodyno neturėjo. Žydas sutiko nukirsti notą per pusę, ir aš tą pusę kirtęs dar per pusę turėjau ką išpuolė užmokėti. Kada mokėjau tą nukirstą pusę, iš to žydo advokato sužinojau, kad jis jau turi sukolektavęs \$37,000, ir tikisi sukolektuoti dar kita tiek. Visi lietuviai biznieriai, kurie dar buvo gyvi ir tebebuvo Chicagoje, buvo priversti apsimokėti tas notas—tam žydui. Tananevičiaus depozitoriai gavo iš jų tik \$400. Namai ir visas Tananevičiaus turtas irgi už pusdykę buvo parduotas žydams, kurie vieniteturėjo prieigą prie bankrutų teismo mechanizmo. Daugiau kaip trys ketvirtadaliai Tananevičiaus turto teko juodvarniams.

Bankrutų teismas Tananevičiaus moteriai mielaširdingai paliko vieną medinį namuką pietinėje Chicagos dalyje netoli ežero. Paleistas iš kalėjimo į tą namuką sugryžo Jonas Tananevičius—nusibaigęs ir užmuštas dvasioje žmogus. Palikęs be draugų, be turto, su kalėjimo dėme įsivargingai ir nužemintai tęsia savo dienas. Jeigu jis sėdėjo kalėjime ir už kaltybę, tai ta kaltybė buvo ne jo vieno kaltybė, tai buvo kaltybė visų tų, kurienuošimčiusima ir duoda, tai buvo visos Amerikos Kaltybė.”

II.

II. Savaitraščio "Ryto" leidėjo kun. J. Žebrio rūpesčiai, vargai. Jo kurybinė veikla religijos, ekonomijos ir kultūros srityse. To viso pasekmė. Publicisto Žebrio raštų pavyzdžiai.

Kunigas J. Žebrius,* leidęs pas Zdanavičių Bostone "Lietuvišką Laikraštį" 1895 metais, 27 d. vasario sekančiais (1896) metais jo vieton pradėjo leisti savaitraštį "Rytą." Daug vargų matęs, spaudos ir kultūros darbus bedirbdamas, neiškentęs jis savo ide-

*Kun. J. Žebrius gimė Palainių kaime, šiaulių apskrityje 1860 m. 16 vasario dieną. Išėjusį šiaulių gimnaziją ir Kauno dvasišką seminariją žemaičių vyskupas Palulionis įšventė jį kunigais 24 d. lapkričio 1884 m. ir paskyrė komendorium į Akmenę. Čia išbuvęs 9 metus, daugiausiai visoje apygardoje platino blaivybę, draudė žmones nuo visokių bylinėjimųsi, kurie žemina žmogaus vardą ir naikina sunkiai uždirbtą turta" (p. 3). 1893 m. atvykęs į Ameriką ir "aplankęs visas Amerikos lietuvių užgyventas vietas," 1894 m. gegužės 28 d. paliko Waterbury'o lietuvių šv. Juozapo parapijos klebonu—"pirmutinis lietuvių kunigas Hartfordo vyskupijoje" (p. 4). Aprūpinęs parapijos reikalus (pastatęs bažnyčią) "pradedà aiškinti lietuviams, kad laikas stverties pramonės, pastoti šalies pliečiais... prikalbina šv. Kazimiero draugiją įrengti mėsos ir kitų valgomų daiktų krautuvej... Čia prisiejo kun. Žebriui padėti nemaža energijos, aiškinant, kad lietuvių šventa pareiga remti ir pirkti viską pas savuosius. Po kiekvieno pamokslo, po mišparų nedėdieniais kalbėdavo žmonėms bažnyčioje apie svarbumą ir naudingumą kooperatyvės lietuvių pramonės (p.7).

"Pastačius šv. Kazimiero krautuvej į tinkamas vėžes, kun. Žebrius pradėjo raginti lietuvius pirkti namus... kad priduoti drąsos savo broliams lietuviams su kitais dviem lietuviams, Juozu Kudirka ir Izidorium Tamošalčiu pirko 3 namus už 13tūkstančių dolerių, įnešdami 2,000 dol., už likusius išduodami hipotekė (mortgage). Šiandien tie namai verti apie 40,000 dolerių... Po to padrašinančio pirkimo vietos lietuviams pradėjo pirkti namus, daugiausia su išmintingu kun. Žebrio pamokiniu" (p.8).

jos priešų netelsingų užmetinėjimų, kunigams daromų, buk tai anie spaustuvės 'biznį' darą, štai ką rašė 'Ryte' 1896 metais:

" 'Laikraštį lietuviai "Rytą" turi pirm (Waterbury'o) prancuzų bemaž dviem metais anksčiau, bet prancuzai šit pradžioje Augusto mėnesio teippatgi uždėjo savo laikraštį vardu "Le Connecticut." Kaip pirmi numeriai "Connecticuto" parodo, tai prancuziškas laikraštis Waterburyje pašoko aukščiau "Ryto" ant čielų pečlių.

" 'Prancuziškame laikraštyje apsigarsino tuojaus vi-

Pravedęs platų taką namų pirkime, kun. Žebrius dar matė pas Waterbury'o lietuvius keletą spragų, kurias su didžiausia energija stengėsi užlopyti—įsteigimas lietuvių duonkepės ir išėjimas į ukes (farmas).

Kun. Žebrius lietuvių duonkepyklą vadino "aukso obuoliu" ir kad obuolį įgijus sukūrė bendrovę. Pakol duonos keptuvė atsistojo ant kojų, jam prisiejo daug pasidarbuoti ir vargti. Žydų duonkepės nelengva buvo iš lietuvių tarpo išrauti...bažnyčioje po pamokslių gražiais privadžiojimais ir savo laikraščiu "Rytu" jis apgalėjo visas sunkenybes.

Suprasdamas svarbumą ir reikalingumą lietuviams užsiimti uklo reikalais, jis pirkio netoli miesto ukę, kurios pavyzdinam vedimui pastatė keletą bedarbių vyrų... (p. 9). Dar ir šiandien daugelis atsimena, kaip velionis ragino lietuvius imtis už ukį, kur niekad darbo nestigs, sveikata ilgesniam laikui pateks ir bus laimingesnis pragyvenimas... Savo jieškinį jis pasiekė, nors užtai prisiejo nemaža nukentėti nuo nesu-sipratėlių... (p. 10).

Velionis perspėdavo lietuvius, kad neskaitytų begėdiškų plepaų—"Taradaikų" ir t. p. raštų. Užtai "Saulė" jį apšaukė Maskolijos šnipu ir dideliame raguoto jaučio paveiksle savo skaitytojams parodė...

Pavargėlius, kiek galėdamas šelpė. Siūsdavo juos į "Lietuvių duonos keptuvę," pats prisakydamas duoti jiems duonos. Motinas, vaikus auginančias, drausdavo nuo svaiginančių gėrimų; liepdavo pristatyti iš savo ukės sveikų karvių pieno mažiems kudikiams maitinti... (p. 12).

Kun. Žebrio leidžiamas laikraštis "Rytas" visados garsiai ir drąsiai sakydavo lietuviams: "Mokykit vaikus lietuviškai"... (p. 13). Pakartota iš knygų "A. A. Kun. Juozas Žebrius. Parašė J. B. (Tarella) 1915. Išleido autorius. Spaudinta "Tėvynės" spaustuvėje, 307 W. 30 Str., New York, N. Y."

soki pramislodčiai, kokie tiktai randasi jų tautos Waterburyje ir apielinkėje ir be abejonės daugybė jų užsimokėjo už laikraštį ir dar jį gerai pašelpė pinigiskai per apgarsinimus. Visai kitaip su lietuvisku "Rytu." Kad pasirodė pirmas numeris "Ryto"* visi lietuviai norėjo gauti uzdyką, o dar kiti rėkė, kad išdavėjas prisipiēs pinigų, kurių niekas nedavė. Apgarsinimo užmokančio pinigų nor keleto centų nei vienas Waterburyje neparodė. Visą ką parodė "Rytui" ir jo išdavėjui tai buvo vien kruvina skriauda ir neišpasakytas neapkentimas. Atsižymėjo Waterburiečiai del spaustuvės savo mieste, kad vieną kartą sumaišė literas, o kitą kartą šio Augusto 29 dieną išvogė geriausias literas ir dar gaspadorius, kur buvo vieta parendavota spaustuvei pakėlė aukštą rendą nekaipo parodydamas, kad spaustuve tur išvaryti užleisdamas vagims arba spausdamas per rendą. Taip stovi kas link spaudinto žodžio savo kalboje; kas link prancuzų tai jų priėmimas laikraščio, išeinančio jų kalboje aiškiai ludijs, kad prancuzai Waterburyje stovi kur kas aukščiaus už lietuvius. Prancuzai nori, kad gyvuotų viskas prancuziško, o lietuviai regi si norėtų išrauti mažiausį daigelį, kas tiktai lietuvisko apsiereiškia.'

* ♦ *

"Reikalai šeimyniški ir draugiški ras visados atsiliepimą pas mus. Dalykai tautiški ir tikėjimiški labiausiai bus apdirbami" rašęs 1896 m. "Ryto" numeryje kun. Žebrius visada ir visur ragino parapijiečius ir visus, kuriuos suėjo, lietuvius visokiais budais pagerinti savo buvį. Vienur kitur tas kunigo laikraštiniško dar-

---

* "Rytas, szejminiszkaiz draugiszkaiz ukiszkas nedėlinis lietuviszkaiz laikrasztis," pradėjęs eiti 1896 m. vasario 27 d., leidžiamas kun. J. Žebriui, 53 Green St., Waterbury, Conn. Liovėsi ėjęs 27 d. lapkričio 1898 m., kun. J. Žebriui vyskupui iškėlus į New Britain klebonu. Šio vietininkas kun. P. Saurusaitis, atpirkęs spaustuve leidė "Bažnyčios Tarną," baigusį savo dienas 1900 m. su 19-tu jų metų numeriu.

bas rado pritarėjų. 1896 m. "Ryto" N41 randame tokį pritarimą iš jo suorganizuotų lietuvių ukininkų, "Ryto" skaitytojų E. Windsoro apygardoje:

"Didelis džiaugsmas East Windsor, Conn., lietuviams. Po teisybės ne tiktai vienoje vietoje, bet visoje apie- linkėje. O kasgi per džiaugsmas? Šital susiburė lie- tuvių farmerių draugija—šv. Izidoriaus...išdygo ji pas mumis Waterbury'o klebono rupesčiu..."

Bet nestigo ir priešų, kurie visą kunigo darbą nie- kino, net, į laikraščius korespondencijas rašydami, ma- nė užbėgsią jam kelius. 1897 metų 7-tos sausio dienos laidoje "Ryto" korespondentas randa reikalingu ginti kleboną:

"...Tuoju po Naujų Metų (1897) pateko man į ran- kas 'Saulė'... Ogi mūsų Waterbury'o klebonas visai p- išvadintas: plikutis, duonkepis, šnipukas ir dar nubar- tas už lietuviškus biznius... 'Saulės' korespondentas bara už biznius, kuriuos Waterbury'je pridirbo... Tas rugojimas už biznius per klebono įtaką pradėtus liu- dija, kad tie, kurie juos norėjo užvesti, turėjo daug vargo pakelti... Kad mūsų klebonas pridarė lietuviškų biznių, jam vietoje paniekinimo yra didžiausia gar- bė..." (97 "Rytas" 7.I).

Kitu du korespondentu, minėdami kleboną redaktorių, besirūpinantį parapijiečių gerbuviu, iškella aikštėn jo darbus ir švietimo srityje:

„Waterbury, Conn., Lietuviška Duonos Keptuvė (da- lininkų bendrovė) "yra įrengta ant parapijos naudos, Neturtėliams maistas, bedarbiams darbas, geriems džiaugsmas, priešams pyktis," garsino '97 "R." N2;

Teatrališka kuopa, sulošusi teatrą "Kražių Skerdynė" kun. Žebrio parašytą 6 d. gegužio, 1897 m. ('97 "R." N13 ir 17). Gedemino Draugijos vartotojų krautuvė ('98 "R." N29 ir '97 "G. A. L." p. 172);

„Waterbury, Conn., šv. Jurgio, Blaivybės (abi greit pakrikusios), šv. Juozapo ir Dramatiška Draugija, su-
lošusi A. Gužučio velkalą "Ponas ir Mužikai " 15 d.
vasario 1896 m. Vietos šv. Kazimiero draugijos na-
riai, neatsidžiaugdami savo vartotojų krautuvės įkūri-
mu, kun. Žebrio patariamai žada įsigyti Vartotojų Ukę
(farmą), "nes taip nori gelbėti varguolius" ('96 "Ry-
tas," N29);

Waterbury, Conn., šv. Kazimiero draugijos nariai,
kun. J. Žebriui raginant, įkūrė vartotojų krautuvę.
1896 m. "Ryto" N2 atskaita parodo krautuvę turėjus
\$12,778.60 įėimų pirmuose 6 mėnesiuose. Prie jos
turėję pelningą darbą 4 vietos lietuviai.

Nevien vietos, bet ir apygardos net ir už Connecti-
cut'o valstybės ribų gyvenusiais lietuviais rūpinosi uo-
lusis "Ryto" leidėjas. "Amerikos Lietuvių XIX Šimt."
knygoje (1897 metų kronikos skyriuje) skaitome:

Branford, Conn., Broliškos Pagelbos Lietuvių drau-
gija susikūrė "pagal 'Ryto'" programą rašte "Tverki-
me darbus dėl lietuvių"... pinigų kasoje nevalna lai-
kyti be vartojimo... už sudėtus pinigus pirkis prie-
talsus šienai plauti..." draugija pasiryžo "samdyti
pievas, plauti šieną ir parduoti, apsimti nuplauti šie-
ną farmeriams... apimti kontraktus javus valyti, ru-
denyje žuvaut... žiemą miškuose dirbti, pavasarį ap-
imti farmas ant nudirbimo..." ('97 "R.," N23.)

Worcester, Mass., Aukštikalnio ir Busevičiaus lietu-
viška groserstorio (valgomųjų daiktų krautuvės) kom-
panija, klausiusi Waterbury'o dounkepyklos duonų kai-
nos. 1897 m. "Rytas" (N2) atsakymo rašte sako:
"rūkščią duoną valgo lietuviai, lenkai ir vokiečiai. Lig
šiollai tokią duoną gamindavo žydai ir vokiečiai...
Dabar jau matome, kad toliaus svetimiems atsiduoti
ant apkuopimo nėra reikalo, lietuviams tas darbas
prieinamas ir gali dėti keliems uždarbi, per tai lietu-

viškos duonos keptuvės turės atsirasti visose lietuvių naujokynėse"... Toliaus redaktorius, pasirašydamas pilną savo vardą (kun. J. Žebrius), duoda patarimus kaip įrengti tokias keptuves.

Northampton, Mass., Lietuvių Pramonės draugija, kun. J. Žebrio paraginiu ('98 "R.," N25);

New Britain, Conn., Lietuvių Neprigulmingas Pilečių Klubas, taipgi Lietuvių Prekybos Kompanija valgomų daiktų krautuvel įrengti;

New Haven, Conn., apygardoje Lietuvių Kooperatyvų Ukę "Ryto" '97, N15 užmanyta paremia "Garso Am. L." korespondentas (N19). "Nedaugiau kaip 50 lietuvių tesudeda po \$200, \$100, mažiausiai po \$50 apsipirkti žemei geroje vietoje ir turėti gražų pragyvenimą."

East Windsor Hill, Conn., Lietuvių Farmerių (Ukininkų) Draugija po šv. Izidoriaus globa. '96 "Ryto" N41 nariai kūrėjai dėkoja Waterbury'o klebonui kun. J. Žebriui už pagalbą;

Brockton, Mass., kun. Žebrio, Waterbury'o klebono paraginiu sukurta Lietuviška Prekybiška Kumpanija. 1896 m. "Ryto" N2 rašoma: "bus viskas gerai, tik tai ant valandos reikia tenai perdėtiniams didelės kantrybės... Kantrybės ir dar kantrybės, broliai lietuviai ir ir teisybės."

Broad Brook, Conn., šv. Izidoriaus draugija. Nariams pradėdant kriksti 1898 m. pavasarį kun. J. Žebrys, atvykęs velykinės išpažinties klausyti, mėgino sulaikyti nuo pakrikimo, bet veltui. Nieko iš to neišėjo ("G. A. L.," p. 203);

Hartford, Conn., Lietuvos Sūnų po šv. Jono Evangelisto globa—kun. J. Žebrio paraginiu. Netrukus pakriko ('98 "R.," N1);

Brošura "Brooklyno Lietuviai pirm 4 dešimčių metų" pakartoja iš tos vietos lietuvių protokolų knygų aprašymą kun. Žebrio veiklos, kuriant Angelų Karalienės parapiją :

Sekančiame (1895 m. 27 sausio m. dienos) susirinkime nutarta „rašyt gromatą pas kun. J. Žebri (Waterbury'o liet. parapijos kleboną) ir prašyti jo, kad atvažiuotų į mūsų mitingus ir sutvarkintų mūsų reikalus ...

... susirinkiman atvyksta ir „kunigas J. Žebris, kuris savo šnekoje išgyrė mūsų pradėtą katalikišką darbą, tai yra naują parapiją, ir velija visiems rašytis prie jos, o ne prie atskaluno Juodišiaus, kuris nepriguli prie dvasiškos valdžios ir yra atsimetęs nuo vyskupo. Taipogi kunigas J. Žebris padavė balsą, idant girtam nereikia duot balsą ir kad tokie į salę susirinkimų butų neįleidžiami. Tas balsas buvo priimtas ir patvirtintas visos parapijos. Teipogi godotinas kunigas J. Žebris padavė balsą apie Velykų išpažintį. Jis prižadėjo atvažiuoti išklaudyti velykinės po pirmai nedėliai gavėnios. Ant galo godotinas kunigas J. Žebris pavedė tą viską komiteto valiai, kada komitetas atrašys gromatą, tai tąsyk jis atvažiuos”.

To paties mėnesio 24 d. susirinkime pirmininkas M. Volckis „padavė balsą apie kun. Juodišių, idant butų sustabdyta bažnytiniai darbai, kaipo tai krikštai, šliubai ir kitoki bažnytiniai darbai. Teipgi Juozas Papeika padavė balsą, kad mums visai nereikia pristot prie lenkų, velyk pas kitus tautiečius ieškot vietą, t. y. bažnyčią, kur galėtų dvasiškas tėvas atsažiaavęs sau vietą rasti ir mūsų velykinės išklaudyti. Tas balsas buvo priimtas ir patvirtintas visų”...

Sekantis susirinkimas (24 d. kovo), išklausęs kun. J. Žebrio laiško pasiūncia išdininką J. Katilių pas vys-

kupą prašyti, kad „paršauktų kunigą“ velykinės išpažinties išklaudyti. Apie kunigo (J. Žebrio) atsilankymą skaitome 17 d. birželio protokole: „...M. Volckis liepė užsilaikyti ramiai, nekelti riksmo... perstatė god. kun. Žebrij. Kun. J. Žebrys savo šnekoje išgyrė mūsų pradėtą katalikišką darbą, t. y. parapiją, velydams visiems rašytis į parapiją ir tvirtindams, kad mūsų parapija nesugrius ir savo mierį padarys, t. y. bažnyčią pastatys“...

* ♦ *

Juog ir New Jersey's valstybės (Elizabeth) pirmosios lietuvų parapijos kurėjai sulaukė kun. Žebrio pagalbos skelbia tos įstaigos raštai:

Elizabeth, N. J. "... atsilanko kun. Žebrys, sušaukia susirinkimą ir eina per namus sukviesti žmones. Draugijos pritaria ir įvyksta tas susirinkimas rugsėjo-September 4 d., 1893 m., kuris sutveria pastovią organizaciją rūpintis bažnyčios reikalais, iki gaus lietuvių kunigą ir pasistatys bažnyčią. Vyksta atstovai pas vyskupą Wigger prašyti leidimo daryti rinkliavą tam tikslui... Rugsėjo 17 d. 1893 m. įvyksta kitas susirinkimas... kun. J. Žebrys pasako sužadinančią prakalbą, po kurios visi vienbalsiai užsideda pagrindinį mokesį: \$20.00 asmeniui, parapijos steigimo pradžiai... ("Eliz. Liet. Par. Suk. Leidinys").

* ♦ *

"Už savo tautiečių kultūrinimą ir besirūpinimą jų gerbuviu uolus kunigas susilaukė paprastos tokioje dėtoje užmokesties"—skaitome "Amerikos Lietuvių Kronikoje" (p. 146). Atsiradę pavyduolių, kurie skundėsi vyskupui "smerkdami kun. Žebrij, kad ans turįs spaus-tuvę, duonkepę, farmą..." (p. 147).

Parapijiečių komitetas užtaręs savo kleboną pas jo vyresnybę. 1897 m. "Ryto" N37-me rašė:

"...parapijoje viešpatauja pakajus ir geras velyjimas. Kun. Žebrio užvedimai, kaip 'Ryto' spaustuvė, duonkepė ir farma—gauna pripažinimą. Vienu iš geriausiai pasivedusių užvedimų yra duonkepė, sustiprinta darbu J. Kudirkos. Dabar duonkepė parduoda per nedėlią kepalų 2,500, pagelba biedniems eina savo vaga, įrėdnė jau save užailko. Ant farmos darbas eina smarkiai, del tų gi užvedimų kun. Žebriui nereikia nei rupintis, nei del jų gaišti, kadangi visur atsakanti žmonės."

Kerštuoliai nieko nepešę su skundais pas vyresnybę, griebėsi intrigų draugijose, boikoto klebono remiamiems geriems darbams. Iš 1897 m. "Ryto" N39 paklauskite paties redaktoriaus pasiskundimų skaitytojams:

"'Ryto' rėdystė darė del jusų labo, ką galėjo, daugelis pagaliaus nebuvo visai kalbintais užmokėti už 'Rytą,' o kurie neturėjo nei darbo, nei pinigų, jiems siuntėme už dyką ir toliaus siųsime; bet yra keli šimtai turtingų, kuriems užmokėti 1 doleris ant metų nėra sunku, o kiti jau ir daugiau kaip dolerį skolingi už 'Rytą.' Dabar savo prietelius kviečia 'Rytas,' kad geradėjai ateitų ant pagalbos. Pats 'Ryto' rėdytojas, kariaudamas už teisybę, užsipelnė neapykantą visokios mados valnamanių, kurie tiek dirbo, kad atėmė jam kasdieninį duonos kąsnį, ant kurio užsipelno kiekvienas darbininkas. Daugiau mėnesinio užlaikymo 67 dolerių waterbury'iečiai pasakė nebeduosią; per tai 'Ryto' išdavimas stojis be jokios pagelbos iš pusės waterbury'iečių..."

"...Skaitykite šį numerą 'Ryto'—pamatysite, kad surašytas nejau juodylu, bet šaukimu žmogaus, kurs norėdamas tikrai labo savo tautiečiams, atrado pas juos tikrai šiurkštų persekiojimą ir atėmimą duonos

kąsnelio. Tuomi graudingiaus, kad visi užmanymai, kurie turėjo būti suraminimu pavargėlių ir neturčių, šiandien sugriuvo ant jo galvos... Jei pamislysite, kad prie tos skriaudos prisideda kerštavimai, baidymai mūsų ir ketinimai neleisti į bažnyčią, grėsimai sumušimui—suprasite, kad padėjimas nepavydėtinas ir pagalba labai reikalinga.”

Pakartosiu čia ką andai Philadelphijoje sakiau, kalbėdamas apie mūsų parapijas:

“Waterbury yra skaitlingiausia Naujojoje Anglijoje Lietuviška kolonija,” rašė Jr. Jonas savo “Lietuviai Amerikoje” knygoje 1899 metais. Tuos pačius žodžius ir šiandien galima pritaikinti Waterbury’o lietuvių šv. Juozapo parapijai, sukurtai 1892 metais kun. A. Burbos paraginimu. “Kada dar lietuviai neturėjo savo šventynės, į Waterbury aprūpinti lietuvių dvasiškus reikalus davinėdavo kun. Burba,” rašo tas pats autorius (p. 118). Prieš kun. Burbos atvykimą Amerikon pas waterburiečius atsilankydavo kunigai: A. Varnagiris ir Juodišius. Pirmasai suėjo į gerą pažintį su waterburiečiu Danisevičium ir šitasai šviesus vyras 1886 metais Plymouth’o suvažiavime daug padėjo į niekus paversti J. Paukščio-Černiko ir jų sėbrų pasiryžimus sukurti “Susivienijimą” ant lenkiškai-lietuviškų pagrindų. Nuo 1893 metų kovo mėnesio šv. Juozapo parapijoje klebonavo kun. J. Žebrius, savo gražiausią veiklą mūsų žmonių labai iš čia praplėtes į visos Connecticut ir kaimyninių valstybių lietuvių naujokynes.

Pirmoji bažnyčia Waterbury’je pastatyta 1894 metais medinė. Po dešimties metų prie kun. Žebrio įpėdinio klebono P. Saurusaičio pastatyta muro bažnyčia, senąją 1906 metais perdirbus į mokyklą. Parapijos mokyklos populėrumui vis augant, klebonas Saurusaitis 1912 me-

tais galėjo pastatyt didelę muro mokyklą su 12 kambarių (klasių). Šitoje klebono įpėdinis (nuo gegužio mėnesio 1919 m.) kun. J. Valantiejus 1925 m., dapirkęs už 25,000 dolerių diktoką žemės sklypą, pastatė kitą, daug ruimingesnį mokyklai muro triobėsį. Čia yra auditorija su 1,200 sėdynių, taipgi sportui ir žaidimui kambariai. Auditorijoje rodomi judamieji ar kalbamieji paveikslai. (Iš tų žaidimo ir sporto runų parapija per 10 metų turėjusi pajamų per 90,000 dolerių.)

* ♦ *

Visa Waterbury'o šv. Juozapo lietuvių parapijos nuosavybė (šventynė, mokyklų rumai, našlaičių prieglaudos namai, Lietuvos Vyčių namai, klebonija) miesto valdybos įkainuota vertės 880,000 dolerių.

"Amerikos" autorius 1915 m. (p.277) rado 13,000 lietuvių: šeimų 3,500, pav. vyrų 4,500, merginų 1,500, vaikų 2,000. Parapijos mokykloje, pasak tą autorių, mokėsi 700 vaikų. Dabar 25 vienuolės mokytojos mokina čia 800 vaikų.

* ♦ *

1894 m. kun. Zebris subūrė ir New Britain'o lietuvius į šv. Andriejaus parapiją. Jos bažnyčios pastatymas kainavęs 75.000 dol., klebonijos 18.000 dol. Kun. Draugello "Statistika" tvirtina, būk dabartinė šv. Andriejaus bažnyčios kaina esanti 500,000 dol. Bet tam negali tikėti tą bažnyčią savo akimis matęs. Sakyčiau, 125,000 dol. tai didžiausia kaina. Šeimų šitoje parapijoje esą 624.

1898 (ne 1903, kaip sako kun. Draugelis) metais irgi kun. Zebris subūrė Hartford'o lietuvius į šv. Trejybės parapiją. "Trumpoje Hartfordo Lietuvių Istorijoje" skaitome:

1898 metais čia apsilankė kun. Juozas Žebrys. Jis surinko išsiblaškčiusias lietuvių šeimynas ir pavienius

asmenis, pasamdė didoką kambarį už 12 dol. mėnesiui, kame šventadieniais atvažiuodavo iš New Britain'o šv. mišių laikyti. Tame pačiame kambaryje buvo daromi susirinkimai, kad lietuvius pažadintus iš miego ir paragintus prie kultūrinio darbo. Tais pačiais metais 8 balandžio mėn. pastangomis kun. J. Žebrio tapo sutverta pašalpinė draugija vardu "Lietuvos Sūnų draugija po globa šv. Jono Evangelisto."

Nuo 1898 iki 1903 metų, neturint nei nuosavos bažnyčios, nei salės, prisileidavo kilnotis iš namų į namus, nuo vienos gatvės į kitą.

1903 metais Hartford'o lietuviai įsigijo savo nuosavybę: plotą žemės su dviejų aukštų mūriniu namu už 10,000 dolerių, kurį pertaisius, 18 r. rugpiūčio pašvęsta šv. Trejybės bažnyčia. Čia vietos ir apygardos lietuviai "turėjo gražią vietą susirinkimams, organizuotis, plėsti dorinį ir kultūrinį darbą. Nors, tiesa, nedaug būta tuo laiku lietuvių Hartford'e, kad sekmadieniais bažnyčioje sukolektuodavo vos po vieną dolerį su centais; bet, matyt, kun. J. Žebrio taip uoliai pasidarbuota, kad iki 1912 metų skola 10,000 dol. visai apmokėta."

Dabartiniam tos parapijos kun. J. Ambotui po poros dešimčių metų klebonavimo pasisekė pastatyti 200,000 dol. vertės bažnyčia, kleboniją už 30,000 dolerių, mokykla už 75,000 dol. dol. ir mokytojų namus už 10,000 dolerių. Toje parapijoje, pasak kun. Draugelį, besame dabar 350 šeimų ir 500 viengungių.

Be tų trijų, paties kun. J. Žebrio pradėtų kurtis, Connecticut valstybėj yra dar susibūrę lietuvių parapijos: Ansonijoje šv. Antano, Bridgeporte šv. Jurgio ir New Haven'e šv. Kazimiero.*

---

a) * šv. Antano parapija susikurusi 1905 m., pastatė bažnyčia (1913 m.) už 40,000 dol. ir kleboniją už 30,000 dol.; šeimų joje esą 260.

b) šv. Jurgio parapija, dabar iš 320 šeimų, susibūrusi

Už geriausias "savo tautiečiams labo norus" susilaukęs "kerštavimų, baidymų mušimu ir ketinimų neįsileisti į bažnyčią, grėsimų sumušimu" uolus dvasininkas publicistas, priverstas pasitraukti iš savo sukurtos parapijos, turėjo išsižadėti laikraščio leidėjo pareigų. Atidavęs 'Rytą' su spaustuve savo įpėdinio klebono globai, jis sudrutino savo sukurtąsias lietuvių parapijas New Britaine ir Hartforde. Dirba uolaus misijonieriaus ir pasaulinio kultūrininko darbą, juo pasekmingiau, kad nauji parapijiečiai už tąjį vispusišką žmonių dvasios ir medžiaginiems reikalams paslaukojimą jo garšiai nepelkia ir neskundžia dvasinei vyriausybei.

Naujos Anglijos lietuvių ekonominė ir kultūrinė padėtis daug šviesesnė nei kitose apygardose, tai J. Zebrio kunigo ir publicisto pasėty sėklų vaisius. Turėjau laimės pažinti ir sekti tąją veiklą ir jos pasekmes matyti suvirš porai dešimčių metų pralinkus po jo nužudymui. Šių (1939) metų pavasarį paskutinį kartą aplankiau jo veiklos vietas.

Iš Waterbury'je buvusių lietuvių per 200 turi savas ukas Connecticut'o valstybėje, daugiausia Hartford'o ir Waterbury'o apygardose. Tų ukių vertė siekianti 3,000,000 dolerių sumos. Tiek pat turto turi ir šimtai Waterbury'je tebegyvuojančių lietuvių, namų savininkų ir k. Tarp kelių tukstančių miesto milžiniškose dirbtuvėse lietuvių darbininkų keli šimtai lietuvių tvarkdarių—biuruose dirba. Waterbury Manufacturing Co. misingio dirbtuvėje esą per 1,000 lietuvių darbininkų—visas jo biuras lietuvalčių globojamas; Scovill Manufacturing

---

1904 m., turi bažnyčią 150,000 dol. vertės ir kleboniją už 25,000 dolerių.

c) šv. Kazimiero parapijon New Haven'o lietuviai susirašė 1908 m.; jie turi bažnyčią taipgi ir svetainę 40,000 dolerių vertės. Šeimų joje esą apie 300.

Co. didžiausia pasaulyje misingio dirbtuvėje iš 14,000 darbininkų turi 3,000 lietuvių. Šimtai lietuvių ir lietuvių čia viršilis; daugelis jų baigusie aukštus mokslus universitetuose. Waterbury'je yra keliolika lietuvių daktarų ir advokatų, pustuzinis ugniagesių, tris kart tiek policininkų, apie 50 slaugių. Scovill ligoninės vedėja lietuvaitė Ona Dvyleckitūtė.

* * *

Ne pro šalį čia bus atkreipus dėmesį į artimesnius kun. Zebrio bendradarbius. Du jo sukurtos duonkepės bendrovės darbininku, duonos išvežliotoju šiandien gana aukštai iškilo Amerikos lietuvių visuomenėje. Mikolas A. rušas, bedirbdamas "Zebrio duonkepėje," laisvomis valandomis mokinosi, kad galėtų įstoti į kolegiją. Šiandien jis prelatas, Chicago's lietuvių šv. Jurgio parapijos klebonas, globoja didelę tos parapijos mokyklą.

Krušui išėjus į kolegiją, jo vietoje išvežlioto duona Valantiejus ir rengėsi kartu į aukštesnius mokslus. Šiandien jis šv. Juozapo parapijos Waterbury'je klebonas, globoja didžiausią Amerikos lietuvių mokyklą, tos parapijos narių iššomis išlaikoma.

Antanas Bružas, pirmasis Waterbury'o lietuvių mokykla išėjęs (tau prie kun. Zebrio įpėdinio kun. P. Saurusaičio), įgijęs teologijos daktaro laipsnį Romoje, šiandien yra katalikų seminarijos rektorium Altamont, N. Y.

Kun. Zebrio spaustuvės darbininkas, "Ryto" raidžių rinkikas J. Terella šiandien aptiekininkas Waterburyje. Pats pasimokęs, paskui baigęs vaistininkestės mokslus ir gavęs diplomą, pasirupino, kad ir jo vaikai—sunus ir dukrelė—tuos mokslus išeitų ir galėtų vietas gyventojams gražiai "lietuviškai" patarnauti.

Panašiai dabar Waterbury'je gražiai pragyvena ir kito "Zebrio duonkepio darbininko" Vinco Kenau-

sio du sunu, pabaigusiu farmaceutikos mokslus. Jų vaistinės—Kenausis Drug Store adresas: Bank gatvė N945.

Chemijos inžinieriaus, Waterbury'o Scovill milžiniškoje misingio dirbtuvėje metalurgijos skyriaus vedėjo-viršilos Kankalo tėvams įkalbinėjo klebonas Zebrius, kad kiek galėdamas rupintųsi vaikų išmokslinimu. "Kas skaito, rašo, duonos neprašo—taip seniai kalbama" pakartodavo jis mūsų priežodį.

Kankalų Augustinukas, pabaigęs jau klebono Zebrio įpėdinio kun. P. Saurusaičio užvestąją parapijos mokyklą, tėvelių padedamas siekė aukščiau, kol pagaliau nepabaigė politechnikos kursų Troy, N. Y., Rensselaer Politechnical Institute. Tuos aukštus mokslus išėjęs dirbo kaip inžinierius technikas Proctor and Gambler, paskui American Locomotive Co. (Schenectady mieste), pagaliau pakviestas Waterbury'o Scovill misingio dirbtuvių valdybon. Šiandien jis toje 40 milijonų dolerių bendrovėje, išdirbančioje kasmet visokių išdirbinių už 14 milijonų dolerių, globoja metalurgijos skyrių, kaip aukščiausias viršila, galįs suteikti gerus darbus ir šimtams savo tautiečių. Šventomis dienomis pamatysite viršilą Kankalą einant paprasto bažnyčios kolekatoriaus pareigas, kolektuojančio jam padėjusios išsimokslinti parapijos naudai.

Nevien vietoje ir apygardoje, bet ir tolimesniuose miestuose šimtai Waterbury'o lietuvių džiaugiasi geresnėmis pragyvenimo sąlygomis. Inžinierius Vladas Cibulskis, Cincinnati, O., dviejų teatrų vedėjas. Detroito žymus advokatas J. Jeneliunas, stambias vietas užėmęs inžinierius J. Delinikaitis; kunigai: P. Liutkus, N. Ignotas, J. Kinta, Patersono, N. J., klabonas, J. Jankauskas, New Haven'o, Conn., lietuvių klebonas ir daugelis kitų—vis tai waterburiečių vaikai, išėję pradinius mokslus savo parapijos mokykloje. New Yorko Pasau-

linės Parodos Lietuvių Dienoje (1939 m.) 25,000 Amerikos lietuvių ir šimtai jų chorų maršavo vedami 60 Waterbury'o šv. Juozapo parapijos mokyklos mokinių. "St. Joseph Holy Name Lithuanian Fife and Drum Corps" buvo parašas and jų vėliavos.*)

* ♦ *

Sekant pasaką apie šviesų waterbury'iečių vadą negalima užtylėti ir apie jo nemalonų iš šio pasaulio išėjimą. Jį nužudė jo namuose du lietuviai, jieškodami turtų, kurių jis neturėjo.

Baigsiu pasakojimą pakartodamas 1915 metų kronikos ištraukas iš "1926 Vienybės Metraščio" p. 60 ir 61:

"Vasario 17 d. New Britaine nužudytas kun. J. Zebris ir jo gospadinė Ieva Gilmanaičiutė. Vėliaus dėl šito suimti Petras Krakas (Kiaulėnas) ir Bernardas Montvidas, kurie įkaltinti šitoje užmušėjystėje ir dar nužudyme policisto. (Pas abu buvo rasta lietuvių socialistų literatūros ir patys išsipasakojo su socialistais draugavę" (p. 60).

"Liepos 21 d. 'Laisvės' šulai: Pruseika ir Neviackas apskundė 'Vienybe Lietuvniŋkų' teisman, reikalaudami \$100.000 už įžeidimą straipsniu perspaudintu iš anglų laikraščių, kur buvo žmogžudžių Montvido ir Krako minėti 'laisviečiai' įvardyti kaip prigulėję 'Raudonran-

(* Kaip kitose Am. lietuvių naujokynėse, taip ir Waterburyje parapijinės mokyklos idėjai nelengva buvo įsigyventi. "Kaž ir be batų, basam reikės vaikščioti, bet šv. Juozapo mokyklos nelikviduosiu" pakartotinai sakydavęs jos įkurėjas klebonas kun. P. Saurusaitis. Vietos laisvamaniam padedant, keletą metų buvo susikurus net "nepriklausomoji" liet. parapija, kurios pirmuosius kurėjus (Freelande) 1898 m. "Ryte" kun. J. Zebris pasmerkė (ž. "A. L. XIX s." p. 150—151). Vakaravęs pas mokyklos įkurėją, dabartinis jo įpėdinis kun. Valantiejus, irgi nemaža sielvartų turėjęs dėliai tos mokyklos, dabar džiaugiasi ją išlaikęs, patobulinęs. Lietuvos valstybė jį apdovanojo D. K. Gedemino orde-
nu.

kių' plėšikų organizacijon. Tai bylai 'Laisvė' rinko aukas ir visi socialistai agitavo, bet byla pati savaimu nudilo" (p. 61).

* * *

Rašytojas Žebrius neslėgailėjo savo aštrios plunksnos filipikuose su girtavimu — karčemomis, o ypač polemikose su tikybą ar dorą žeidžiančiais raštais. Štai pavyzdžiai:

"... 'Darbininke' Shenandoah, Pa., išleidžiamame del praplatinimo tarp lietuvių socializmo, Dr. J. Šliupas padavė užmanymą, kad susitvertų draugystė iš mokytų vyrų ir tie aplankydami vietas, užgyventas lietuvių, per suprantamus skaitymus mažiausiai mokytiems suteiktų moksliskias žinias ir tuom prisidėtų prie pakėlimo apšvietos tarp lietuvių.

"Kaip matome, užmanymas savo perstatyme yra labai gražus ir girtinas.

"Bet kaip patėmyjame asabas, kurios turi išelti ant aslos del mokinimo lietuvių—tuojaus skaistus dažas persimaino ant pilko kaip žemė. Tarp kitų mokytojas būtų p. Kuncmanas nuo 'Darbininko,' Stasys Dembskis, žinomas socialistų agitatorius, buvęs kunigu, bet atsimitęs nuo bažnyčios, ir pats ponas Šliupas.

"Visi tie vyrai niekuom nepasižymėjo ant moksliskos dirvos, bet del religijos persekiojimo visur garsingi. Iš visų tų mokytojų yra mokslingiausias Dr. Šliupas, bet jis lig šiol laik grynų mokslu niekur nepasirodė ir apie jį renkasi lik šiol laik ne mokyti vyrai, bet fanatiški ištvirkėliai, kurie nieko abelno neturėjo ir neturi su mokslu. Dr. Šliupas ir jo rengiami pagalbininkai lietuvių akyse turi vertę antireligiškų agitatorių, bet jokiū būdu ne mokslo vyrų... Šliupas persistato kaip koks savame laike erezijos erštas (Mahometas, Zvinglius, Kalvinas, Martynas Luteris). Todėl Šliupo moksliskas užmanymas jau miręs pirm užgimimo. O

būtų geistina, kad tikrai mokslą mylinti ir mylinti brolius vyrai pasišvęstų dėl paskutiniųjų apšvietimo...

"Dr. Šliupas jau turėjo gerą progą populiarizuoti moksliškas žinias, bet to niekad nedarė. Jo "Balsas," "Apšvieta," "Nauja Gdynė" ir per jį išduotos brošiūrėlės parodė lig nusivėmimui, kuom užkimštas to vyro protas—religijos neapykanta, persekiojimas kunigų, paškvilius ir grynas įkalbėjimas nebūtų daiktų, užmanytas užtraukimas nebūtų davadų ir tt..." ('98 "R.," N14.)

"Lietuvių istorijoje Dr. Šliupas kyšos kaip nepaprastas virbalas. Lig šiol nekurie manė apie Šliupą, kad yra lietuviškas tėvynainis, noris subankrūtišes kaslink tikėjimo. Bet dabar turėtų atsidaryti akys. Dabar Dr. Šliupas susisėbravo ką arčiausiai su lenkų ex-kunigų Hodur, kurs neseniai atstojo nuo katalikų bažnyčios ir uždėjo Scranton'e neprigulmingą parapiją. Lankymasi ex-kunigo Hoduro ir Dr. Šliupo visiems matomas. Kas blaurliaus, kad ex-kun. Hodur vežiojasi Dr. Šliupą dėl mokinimo per save suvedžiotų lenkų, stumia į pirmasėdžius susirinkimų ir perstato kaip patriotą ir geradėją lenkų, atsidavusį su dūšia (kurios nepripažysta—Red.) ir kūnu lenkiškam reikalui... Lenkų ex-kunigas labai aukštai šokinėja savo atsiskyrimo nuo šv. Bažnyčios, bet pats nesijunta, kaip Šliupo rankose stojosi pelaitė, su kuria boviąsi katinas. Lenkas nesupranta tos sėbrystės, o žinant padėjimą daiktų, aišku kaip ant delno, kad pats Hodur Šliupo rankose yra, kaip vežėjo rankoje botagas, kuriuom pliaukšia prieš šunų rują. Dabar Dr. Šliupas turi savo globoje net du nupuolusius kunigus: Dembskį ir Hodurą—vieną lietuviams, kitą lenkams. Dembskis, nupliknęs šliuptarnius Freeland'e, sugryžo į Scrantus prie Šliupo, Hoduras gi ten pat Scrantone po Šliupo ranka atplėšęs nuo katalikiškos vienybės kelis šimtus šeimynų laiko savo globoje... ('98 "R.," N15.)

(Bus daugiau.)